
PROPOZIȚIA VERBALĂ ȘI PROPOZIȚIA NOMINALĂ

DE

G. NEDIOGLU

Lingviștii disting două tipuri de propoziții, deosebite atât prin structura cât și prin valoarea lor: verbală și nominală.

Verbală este propoziția al cărei predicat arată o acțiune (*Vin berzele*), un proces de devenire (*Căldura crește*) sau o stare exprimată printr-un verb plin (*Florile tînjesc de secetă*). — Lipsite de un verb real, propozițiile nominale se întemeiază nu pe o idee verbală, ci pe o însușire, arătată ca convenind ori neconvenind subiectului (*Viața e scurtă*). Ele pot exprima și starea, dar o stare care indică felul de a fi al subiectului (*Bătrînul este bolnav*), distingîndu-se de starea verbală, care înfățișează felul de a se manifesta al subiectului (*Bătrînul bolește*).

Deosebirea dintre aceste două feluri de propoziții se întemeiază deci pe două noțiuni distincte, care provoacă reacțiuni diferite în mintea noastră. Propozițiile verbale deșteaptă în noi imaginea unei acțiuni sau a unei stări provenite dintr-o acțiune; cele nominale ne dau imaginea adjectivală a unei însușiri, a unui fel de a fi, a unei stări.

Vorbitorul recurge la unul sau la celălalt din aceste două procedee lingvistice, după cum simte nevoia de a-și exprima gândirea dinamic sau static.

Exprimînd acțiuni, propozițiile verbale — fie ele explicite ori implicite prin prescurtare — se caracterizează prin mișcarea pe care o imprimă ideilor, o mișcare accelerată și uneori febrilă, impetuoasă:

*Viscolul frămîntă lumea . . . Lupii suri ies după pradă,
Alergînd, urlînd în urmă-i prin potopul de zăpadă.
Turmele tremur ; corbii zbor vîrtej răpiți de vînt
Și răchitele se ndoaie lovindu-se de pămînt.*

V. Alecsandri, Viscolul.

În opoziție cu dinamismul narativ al propozițiilor verbale stă caracterul static descriptiv al propozițiilor nominale, care, preocupate fiind de arătarea însușirilor și a stărilor, dau prin nota lor analitică, o desfășurare lentă ideilor:

└ Poate că nu ești bine . . .

— Ba nu, sînt bine, dar poate că nu sînt întregă . . .

Nu sînt ca cealaltă lume . . .

Era slabă, străvezie; urechile lustruite . . . mînușitele deșirate; pieptul îngust și cilindric.

B. Delavrancea, Liniște.

E-un miros de tei în crînguri,

Dulce-i umbra de răchiiți

Și sîntem atît de singuri

Și atît de fericiți!

M. Eminescu, Lasă-ți lumea.

Se-ntîmplă uneori ca propoziția verbală să încalce domeniul propoziției nominale, intrînd în descrieri. În locul dezvoltării domoale a notațiilor nominale, apare atunci dinamismul vibrant al construcției verbale, care dă tabloului mișcare și vigoare:

Apele se bat, rostogolesc bolovani, umplu vulturile și sar peste stîncile lustruite; șipotele fîșnesc și-și acvîrlă sulul apelor reci ca niște arcuri de sticlă străvezie; munții se încalecă grumaz peste grumaz pînă în slava cerului; călătorii admiră, rîd, petrec, beau pe mușchiul moale și blînd ca o catifea verde.

B. Delavrancea, Liniște.

Asociate, aceste procedee lingvistice se completează reciproc:

Frînturi de oaste-aleargă pe apucate,

Ard satele . . . Departe se năzare

Un greu convoi cu strigăt de pierzare . . .

Catîri cu saci de bani, întregi bazare

De-arginturi, scule, repede-ncărcate,

Chervane vechi, căruțe cu bucate

Se duc spre munți și curg mereu din zare . . .

Sînt mari averi domnești, strînsoarea, rodul

Atîtor lacrimi și sudori cumplite . . .

St. O. Iosif, Răzmirița.

Prin acțiunile pe care le exprimă, propozițiile verbale fixează cîteva din momentele principale ale răzmiriții, în timp ce propozițiile nominale completează tabloul prin reflecțiile și sentimentul de jale al poetului în fața priverii zugrăvite. Legate prin conținutul lor de propozițiile verbale precedente, propozițiile nominale se leagă și sintactic de ele, de vreme ce au același subiect cu cele din urmă.

Unirea mai intimă, prin coordonare sau subordonare, a acestor două feluri de propoziții dă frazei aspecte și valori stilistice din cele mai variate.

Iată construit astfel un sistem adversativ:

Viforoase erau vremile cele vechi... dar oamenii se nașteau tari... pământul era acoperit de dărămături și de trupuri moarte... dar din acele câmpii ce fumegau de pîrjol și de măcel, se înălțau strigări de biruinți...

Al. Russo, Cîntarea Romîniei.

Starea de nesiguranță a timpurilor vitrege din trecut și dezastrul provocat de neconținutele războaie purtate pe pământul țării, zugrăvite pe cale nominală (« Vremi viforoase », « pământ acoperit de dărămături și de trupuri moarte ») sînt puse în antiteză cu tăria oamenilor și cu intensa lor viață de vitejie, exprimate prin dinamicele construcții verbale: « Oamenii se nașteau tari », « iar din câmpiile ce fumegau de pîrjol și de măcel se înălțau strigări de biruinți ».

În unirea prin subordonare, regenta poate fi uneori propoziția nominală, iar subordonata propoziția verbală, după cum alteori propoziția verbală e regenta, iar cea nominală subordonata. Fiecare rînduire dă însă frazei un caracter deosebit.

În versurile:

*O, ești frumos cum numa-n vis
Un înger se arată!*

M. Eminescu, Luceafărul,

sentimentul de admirație exprimat de nominala-regentă crește în intensitate o dată cu imaginea verbală a apariției îngerului, pe care o aduce acțiunea subordonatei.

Alta e situația în:

*Și cînd se va întoarce pământul în pământ,
Au cine o să știe de unde-s, cine sînt?*

M. Eminescu, Despărțire.

Aici dinamismul propozițiilor verbale și îndeosebi al celei regente se înacă în sentimentul de înduioșare pe care-l provoacă subordonatele nominale.

Deși de natură și structură distinctă, care le dă o individualitate proprie bine definită, propozițiile verbale nu pot fi întotdeauna delimitate de cele nominale, neputîndu-se trage între ele o hotărîită linie de demarcație. În adevăr, uneori forma ne spune că avem de-a face cu o propoziție verbală, pe cînd înțelesul ne-o arată nominală; alteori, dimpotrivă, întîlnim propoziții cu conținut verbal, exprimat însă printr-o construcție nominală. Primele au fost numite propoziții *n o m i n a l - v e r b a l e*, iar cele din urmă *v e r b a l - n o m i n a l e* (J. Vendryes).

Iată, bunăoară, propozițiile construite cu sinonimele *a se afla* și *a se găsi*. În:
După bătălie mulți viteji se află (I. Zanne, IV 269) și
Ce-ai căutat ai găsit (T. Pamfile, DAcR II₁ 114)

ele formează două construcții verbale. Nu tot verbale rămân însă și următoarele două propoziții, formate cu aceleași verbe:

Mine-n zori să vă aflați
Toți călări și înarmați.

V. Alecsandri, P. p. Stefăniță Vodă.

În orice parte-a lumii străin eu mă gălesc.

Idem, Strofe lui C. Negri.

De astă dată, cu toată forma lor verbală, propozițiile au devenit nominale, pentru că verbele și-au pierdut înțelesul lor propriu, ne-mai-exprimînd ideea acțiunii de « a fi aflat » sau « găsit cineva (ceva) după o prealabilă căutare ». Abstractizîndu-se cu totul, ele au ajuns copulative ca și verbul *a fi*, în care calitatea li se și alătură nume predicative: să vă aflați [= să fiți] călări și înarmați; mă gălesc [= sînt] străin.

La fel se întîmplă și cu alte verbe, care enunță de obicei acțiuni în cel mai deplin înțeles al cuvîntului și care totuși își pierd în anumite condiții această putere, formînd propoziții nominale. Astfel, una și aceeași construcție, *fă bine!* este verbală în:

Fă bine și așteaptă rău

I. Pop-Reteganul, V, Pipăruș Pătru.

pentru că are înțelesul de « săvîrșește fapte bune ! » și nominală în fraza:

Acum dară fă bine de înapoiește un leu tovarășului dumitale

I. Creangă, Cinci piini.

unde exprimă cu o ușoară notă mucalită ideea de « fii bun și . . . »

Propoziții nominale formează verbul *a face* și în asociere cu anumite substantive, ca în construcția sinonimă cu cea precedentă:

Să faci bunătatea [= să fii bun] *să te potolești de azi înainte*

Al. Vlahuța, O viață.

sau în:

Și-apoi, ce ți-oi lua eu din casă nu-ți face trebuință [= nu-ți e trebuincios]

I. Creangă, Stan Pățitul.

Tot propoziții nominale, cu toată aparența lor verbală, poate forma și verbul *a sta*, devenit și el copulativ:

El singur zeu slătut-a [= a fost singurul zeu] *nainte de-a fi zeii*

M. Eminescu, Rugăciunea unui Dac.

Trecerea de la o categorie la alta nu este însă întotdeauna totală. De foarte multe ori, nici unul din cele două elemente, verbal sau nominal, nu izbuteste să dezlocuiască pe celălalt și să-și impună incontestabila lui valoare, ca în citatele precedente. Rămînînd amîndouă în ființă, ele se asociază, concentrîndu-se într-o

unitate semantică complexă și creînd o întreagă categorie de propoziții cu caracter mixt, verbal și nominal totdeodată, în care, dacă aceste două elemente stau uneori pe picior de egalitate, echilibrîndu-se reciproc, își dispută de cele mai multe ori înfișetatea, unul în detrimentul altuia, în măsura în care s-au putut menține.

Uneori această luptă se simte în chiar conținutul semantic al verbului simplu, care formează predicatul propoziției. Așa am văzut că se întîmplă în propozițiile verbale semnalate mai sus, care exprimă *s t a r e a* subiectului ca un fel de *m a n i f e s t a r e* a lui (*Bătrîmul bolește*).

Ceva mai mult. Unele predicate-verbale simple exprimă chiar și *i n s u ș i r e a* pe care și-o *m a n i f e s t ă* subiectul:

Pe muntșor albește casa

I. Văcărescu, DAcR I, 87.

... *înecat în bălării, albea trupul văruiat al unei cișmele*

Al. Macedonski, Casa nr. 10.

Pe-ncetul tăria-nflorită ... s-albește din clipă-n clipită

G. Coșbuc, Faptul zilei.

Dealurile Dobrogei albăstresc în fund ca o dungă de catifea

C. Sandu-Aldea DAcR I, 96.

În aceste propoziții, verbale ca formă, elementul verbal (adică acțiunea) se unește organic cu cel nominal, însușirea de alb sau de albastru, prin care se manifestă subiectul, exprimînd ideea că cișmeaua (casa, cerul) își *a r a t ă a l b e a ț a*, *a p a r a l b e*, ne atrag atenția prin *a l b u l* lor, iar dealurile în negura depărtării, prin *a l b a s t r u l* lor.

Mai frecvent este acest caz, cînd sintagma predicatului este o perifrază verbală:

Mai nainte, calea-valea, erai deprins a trăi singur, dar acum are să-ți cadă greu, mai ales că ți s-a îngreuiat gospodăria.

I. Creangă, Stan Pățitul.

La prima vedere, s-ar părea că propoziția subliniată a devenit nominală, sinonimă cu *are să-ți fie greu*. Și totuși *a cădea* nu și-a pierdut cu totul ideea de acțiune, ci a mai păstrat ceva dintr-însa, și anume direcția mișcării, care este de sus în jos, extinsă de la greutățile de ordin fizic la cele morale. Uneori ideea de *greu* este înlocuită prin cea de *rău*, greutatea morală făcîndu-ne să ne simțim rău:

Rîzi tu, rîzi, Harap-Alb, zise atunci Ochilă . . . dar unde te duci, fără mine rău are să-ți cadă

I. Creangă, Harap Alb.

Prin extensiune, alături de *a-i cădea greu sau rău cuiva*, s-au creat și construcțiile: *a-i cădea bun cuiva* «a-i veni pe neașteptate, a-i cădea ca din cer un bine în momente grele» și *a-i cădea drag (dragă) cineva cuiva*:

Făt-Frumos, Făt-Frumos, vino de taie pe ăst dușman al meu, că ți-oi cădea și eu bun la ceva.

P. Ispirescu, Ileana Simziana.

Ea din ce în ce mai dragă ți-ar cădea pe zi ce merge

M. Eminescu, Scrisoarea V.

Și astfel, deși intrat în componența unei perifraze cu înțeles nominal (a-i fi greu sau rău, a-i fi bine, a-i fi drag) verbul *a cădea* nu s-a transformat într-un copulativ, ci a devenit un *semi-copulativ*, pentru că mai stăruie în el ideea de acțiune. De aceea propozițiile *are să-ți cadă greu (rău)*, *ți-oi cădea și eu bun la ceva* și *ți-ar cădea din ce în ce mai dragă* nu sînt nominale propriuzise, ci intră în categoria mixtă a propozițiilor *nominal-verbale*, pentru că elementul nominal precumpănește asupra celui verbal.

Cît de numeroase sînt în limba noastră propozițiile nominal-verbale cu astfel de semi-copulative ne-o arată cu prisosință multiplele și variatele construcții și perifraze care au la bază pe *a avea*. Colorîndu-se cu o ușoară idee de acțiune, datorită sensului de posesie pe care-l mai păstrează întrucîtva acest verb, propozițiile nominal-verbale construite cu el exprimă stări fizice și sufletești din cele mai felurite:

Are putere « e puternic », *are cap (mînte)* « e inteligent », *are inimă* « e milos », *are rînduială* « e ordonat », *are socoteală* « e chibzuit », *are noroc* « e norocos », *are curaj (îndrăzneală)* « e curajos (îndrăzneț) », *are trecere* « e cu vază », *are tragere de inimă* « e zelos », *are haz* « e hazliu », *are gărgăuni în cap* « e înfumurat », *are scaun la cap* « e cu judecată sănătoasă¹ », *aibi bunătaea . . .* « fii bun »; *n-are liniște* « e neliniștit », *n-are astîmpăr* « e neastîmpărat », *n-are obraz* « e nerușinat », *n-are nici un rost (nici o noiță, nici un dumnezeu)* « e împotriva rațiunii », *n-are moarte* « e nemuritor »; *Toate păsările dorm, numai una n-are somn* [= nu-i e somn] (S. Mindrescu, DAcR I 383); *Cînd n-am bani, am voie bună* [= sînt voios] (Doine, ibidem 383); *. . . nu cumva ostașul acela să aibă harfağ* [= să fie arțăgos] și *să ne găsim beleaua cu dînsul* (I. Creangă, Ivan Turbincă); *își alese... un ogar, să-l aibă de tovarăș* [= să-i fie tovarăș] (P. Ispirescu, DAcR I. 881); *. . . pe copiii tăi îi am* [= îmi sunt] *mai de aproape decît pe ceilalți* (Idem, Cei trei frați împărați); *Cu nimene-n lume nu se avea bine* [= nu era în raporturi bune] (A. Pann, DAcR I 381); *Ei acum ghicește singur de te am eu drag* [= dacă-mi ești drag] *ori nu* (G. Coșbuc, Nedumerire); *Brazi și pătinași i-am avut* [= mi-au fost] *nuntași* (V. Alecsandri, Miorița); *N-au avut decît* [= a fost de ajuns] *cu ochiul, ori cu mîna semn a face, și Apusul își împinse toate neamurile-n-coace* (M. Eminescu, Scrisoarea III); *Hyperion, . . . /nu cere semne și minuni, care n-au chip* [= sînt imposibile] și *nume* (Idem, Luceafărul).

De multe ori însă ideea de stare covîrșește într-atîta pe cea de acțiune, încît verbală rămîne numai forma construcției, conținutul ei devenind nominal în cel mai deplin înțeles al cuvîntului. O propoziție ca *Toți se scaldă într-o apă* (T. Pamfile, DAcR I 184) a ajuns astfel să însemneze « Toți sînt la fel, deopotrivă ». Construcția nemaiîntrebunîndu-se în sensul propriu al termenilor ei, ca în perifrazele de mai sus, ci în *sens figurat*, elementele-i componente

¹ Expresie de savuros pitoresc, în care răsună încă îndepărtatul ecou al *scaunelor noastre de judecată* (reședințele circumscriptiilor judecătorești) de odinioară.

se contopesc într-un singur înțeles de ansamblu cu totul nou, în care ideea acțiunii de « a se scălda în aceeași apă », exprimă starea de « asemănare » a celor vizați de vorbitor. Este un alt tip de propoziție nominal-verbală, în care starea este exprimată într-o formă de structură verbală.

Starea fizică (slăbiciune, obezitate etc.) și cea materială (sărăcie, bogăție etc.), stările intelectuale și cele sufletești sau scăderile omenești, fiind de natură abstractă, geniul limbii le simbolizează ca mai sus, prin câte o acțiune din cele mai caracteristice, concretizată în câte-un caz special, care le face deosebit de sugestive. Această exprimare prin câte o construcție verbală a unor stări prin excelență nominale constituie savoarea și pitorescul limbii noastre:

Îi numeri coastele (oasele) « e foarte slab »; *n-are după ce bea apă* « e sărac lipit »; *are seu la rărunchi* (I. Creangă) « e bogat »; *nu-l încapă pielea* « e foarte gras » sau « îngîmfat din cale-afară »; *aruncă banii pe fereastră* sau *îi mănîncă cu lingura* « e risipitor »; *umblă cu minciuni* « e mincinos »; *umblă frunza frăsinelului* (Creangă) « e un pierde-vară »; *umblă pe două cărări* « e beat turtă »; *scoate apă (lapte) și din piatră seacă* « e foarte harnic (activ) »; *îi mănîncă cîinii din traistă* « e prostănac de tot, un gură-cască »; *se dă de ceasul morții* « e foarte supărat »; *biserica geme de lume* « e plină pînă la refuz ».

După cum se vede, propozițiile nominal-verbale de acest fel înfățișează starea sub aspectul ei intensiv. Fapt explicabil. Ele provin de cele mai multe ori din câte o subordonată consecutivă de intensitate, devenită independentă după ce s-a încărcat cu înțelesul regentei suprimate prin elipsă: [E atît de prost, încît] *îi mănîncă cîinii din traistă*. Cîteodată, subordonata consecutivă din care provin are și o valoare de comparativă ipotetică, nuanță ce se simte și în propoziția nominal-verbală rezultată: [E atît de risipitor, de parcă] *aruncă banii pe fereastră* sau [ca și cum i-ar] *mînca cu lingura*.

Chiar și o frază compusă din două sau mai multe propoziții verbale poate deveni nominal-verbală: Iată redată astfel atitudinea parvenitului îngîmfat: *Dă-mi, doamne, ce n-am gîndit, / să mă mir ce m-a găsit* (A. Pann, apud Zanne VI, 549).

II

O propoziție ca « Așa ne-a fost vorba? » trezește în noi nu ideea vreunei însușiri sau a unei stări, cum ne-am așteptat de la o construcție nominală, ci o imagine verbală, imaginea unei acțiuni: « așa am vorbit, așa ne-am înțeles? » E o propoziție verbal-nominală, pentru că elementul verbal, ideea de acțiune, precumpănește asupra celui nominal, care nu apare decît numai în forma construcției.

Ca și în acest exemplu, ideea de acțiune a propozițiilor verbal-nominale provine adeseori din substantivul verbal pe care-l au în sintagma predicatului:

Dacă nu v-a fost cu plăcere [= dacă nu v-a plăcut] *să pricepem și noi câte ceva din cele ce spuneți . . . de ce ne-ați mai adus aici?* (I. Creangă, Moș Ion Roată și Vodă Cuza);

Dar, să nu vă fie cu supărare [= să nu vă supărați] *ia, palmele aceste fărânești . . . , străpunse de pălămidă și pline de bătători . . . vă țin pe dumneavoastră* (Idem, ibidem);

Acuma . . . mai că-mi vine să zic . . . că are să ne fie masul [= avem să rămânem peste noapte] *în pădure* (Idem, Moș Nichifor);

Nevoia te duce pe unde nu ți-i voia [= nu voiești] (Idem, Capra cu trei iezi);

Merindele le sfârșise . . . trebuia să ceară a cumpăra de la gazdă. Dară care fu mirarea lui [= cât se miră] *cînd i se spuse că nu va putea găsi nimic* (P. Ispirescu, Minunea restelului);

Fă-mi cămașă de fuior, /că mi-e gîndul [= mă gîndesc] *să mă-nsor* (Jarnik-Bîrseanu, DAcR I 220);

Mi le-a făcut Dumnezeu [pe fete] */tocmai de-s pe placul meu* [= cum îmi plac mie] (V. Alecsandri, P. pop., Hore, XI, Barbu).

Alteori, substantivul din sintagma predicatului n-are prin el însuși valoare verbală, dar o capătă datorită grupei sintactice în care este încadrat:

Casa este în flăcări [= arde];

Cum ți-e numele? [= cum te numești?];

Către tine ni-i toată nădejdea [= nădăjduim] (Dosoftci, DAcR II₁ 110);

Această fată din naștere era cu [= avea] *o stea în frunte* (P. Ispirescu, Găinăreasa);

Nu e de nasul tău [= nu meriți] *o asemenea bucățică* (Idem, Poveste țărănească);

Cînd va fi de cătră seară [= cînd va începe să însereze] *să mi te pai ca de ceară* (Jarnik-Bîrseanu, DAcR II₁ 109);

Ce mi-i vremea [= ce-mi pasă de vreme], *cînd de veacuri /stele-mi scînteie pe lacuri?* (M. Eminescu, Revedere).

O altă notă caracteristică a chipului cum se înfățișează propoziția verbal-nominală: substantivul din sintagma predicatului poate fi suprimat prin elipsă, cînd copulativul *a fi* și-a însușit înțelesul acestuia. O construcție ca:

De asta ți-i acum în grijă [= te îngrijorezi], *stăpîne?* (I. Creangă, Stan Pățitul), apare curent sub forma:

De asta ți-i acum?

Suprimarea substantivului se face uneori pentru evitarea repetării:

Acum nu-i era iui pentru că trecuse pe pămîntul omului celui slut . . . , ci îi era ciudă cum de să calce vorba tatălui său (P. Ispirescu, Aleodor Împărat).

De multe ori însă această suprimare se datorește neputinței vorbitorului de a găsi termenul potrivit, ceea ce a și făcut să se nască o construcție ca *mi-e nu știu cum*, care, în citatul următor, are menirea de a atenua asprimea unui refuz categoric, dat prin *nu pot*:

Bine, treacă pentru tine . . . dar sufletele aceste ce sînt drepte a[le] iadului, mi-e nu știu cum să le primesc (C. Negruzzi, Toderică).

În orice caz, fenomenul a început mai de mult, impunîndu-se apoi atît în limba vorbită, cît și în cea scrisă:

De viața mea îmi era cum îmi era [= mă-ngrijoram nu mă-ngrijoram] *dar mai mult îmi era* [= mă-ngrijoram] *pentru copiii mei* (I. Neculce, DAcR II₁ 111);

Eu sînt bătrîn . . . și mi-e [= mi-e teamă, mă tem] *să nu poticnesc* (P. Ispirescu, Ileana Simziana);

Nu mi-e [= nu-mi pasă] *de durerea lui, cît mi-e de necazul meu* (Jarnik-Birseanu, apud Tiktin, DGR 622);

Unul sărea de la al cincilea cat și c-o mîna-și ținea pălăria. Grozav îi era de pălărie! [= se temea să nu și-o strice] (B. Delavrancea, ibidem).

Exemplele precedente ne arată că sintagma prescurtată *mi-e* a căpătat un înțeles atît de deplin, încît poate exprima ideea verbală chiar și fără ajutorul vreunui substantiv. Ceva mai mult. Dacă i-am adăuga vreunul, n-am putea reda fidel ideea exprimată de vorbitor: *De discursuri îi era* [= îi ardea] *lui atuncea?* (N. Iorga, DAcR II₁ 111). — La fel, în versurile: *O, nu mi-e că mi-am sîngerat, la prag piciorul într-un cui, | dar mi-e că e păcat! | Om bun ca dînsul nimeni nu-i | și pentr-o vorbă rea ce-i spui, | el toată ziuica lui | muncește supărat!* (G. Coșbuc, Pe lingă boi), unde *mi-e* exprimă ideea verbală de «îmi pare rău», cum rezultă și din versul final al strofei precedente: «Și rău ce-mi pare-acum!»

Puterea construcției nominale de a exprima acțiunea poate merge uneori chiar și pînă la indicarea modalității și a temporalității verbale. Astfel, întrebuintată fiind cu valoare de imperativ, propoziția verbal-nominală *Pe-aici ți-e drumul!* exprimă totdeodată și timpul perfectul simplu sau compus, cu toate că copulativul rămîne la prezent:

și punînd mîna pe vas, ieși cum a intrat și pe ici ți-e drumul! [= o șterse]¹ (P. Ispirescu, Ileana Simziana).

¹ Valoarea de trecut a acțiunii exprimate a făcut ca această expresie idiomatice să fie întrebuintată uneori și cu copulativul la perfectul compus: «lupul care era ascuns . . . o dată se repezi, o luă în brațe și pe ici ți-a fost drumul». (P. Ispirescu, Lupul cel năzdrăvan).

De altă parte, în unele din propozițiile nominal-verbale, construcția nominală poate avea și o altă însușire caracteristică verbului, puterea de a exprima **p a s i v u l** :

*Se vede lucrul că nici tu **nu ești** [= nu ești făcut] de împărat și nici împărăția de tine [= nu este făcută pentru tine]* (I. Creangă, DAcR II¹ 110).

Cîteodată valoarea pasivă se simte chiar și în propoziția verbal-nominală implicită, rezultată din prescurtarea unei propoziții verbale propriu-zise:

*Sfarmă-Piatră, văzîndu-se în primejdie, se roagă **de iertare** [= să fie iertat]* (I. Creangă, Făt-Frumos, fiul iepei).

De corespunzătoarele lor pur verbale propozițiile verbal-nominal se deosebesc uneori și printr-o nuanță de înțeles. Cîtă deosebire, de pildă între *Mă uit la cineva* și *Sînt cu ochii pe cineva*, care, pe lângă acțiunea « mă uit », conține și pe aceea că « nu-l scap o clipă din ochi ». Alt exemplu:

*În clasă: Dascălul la tablă
Măsoară calea dintre stele.
Pe liniile lui mi-s ochii,
Dar unde-s gîndurile mele?*

Al. Vlahuță, Iubire, IV

Prima propoziție verbal-nominală subliniată se distinge de verbala *Mă uit la liniile lui* printr-o subtilă nuanță de gîndire. *Mă uit* implică și ideea de « înregistrez » (mă uit și văd), pe cîtă vreme *pe liniile lui mi-s ochii* înseamnă « mă uit fără să iau act cîtuși de puțin de înțelesul lor ». E un sens pe care verbul simplu *a se uita* nu-l capătă decît în perifraza verbală *se uită în gol*, aplicată omului care, deși-și fixează privirile asupra unui punct, nu vede nimic din lumea din afară, absorbit fiind de lumea interioară a gîndurilor lui.

Și o nuanță de aspect distinge propoziția verbal-nominală de cea pur verbală. Deși *Mă gîndesc la cineva* are tot un aspect **c o n t i n u a t i v**, ca și *Mi-e gîndul la cineva* (*la ceva*) sau *Sînt cu gîndul la cineva* (*ceva*), totuși, în primul caz, acțiunea se poate referi și la un gînd de scurtă durată, pe cînd în al doilea este vorba de un gînd care subsistă vreme mai îndelungată. — La aspectul **d u r a t i v**, se mai adaugă și cel **i n t e n s i v**. Față de acțiunea neintensivă din *Se gîndește la joacă*, *Gîndul lui este la joacă* ne sugerează stăruitoarea persistență a ideii de joc, care-l face pe cel stăpînit de ea să nu-și mai poată vedea de treburi. E tocmai ceea ce ne face să simțim și ultimul vers din citatul precedent: *Pe liniile lui mi-s ochii, | dar unde-s gîndurile mele?* Acesta e și motivul pentru care iubirea adîncă este de cele mai multe ori exprimată prin astfel de construcții verbal-nominal:

Gîndul îi era la fûcele sale ;

P. Ispirescu, Porcul cel fermecat.

Vai și-amar, puică-i de mine,
Că mi-e gândul tot la tine...
Picioarele-mi merg pe cale,
Gândul mi-i la tine-n vale;
Picioarele-mi merg pe văi,
Gândul mi-i la ochii tăi.

T. Pamfile Cîntece de țară, Vai și amar.

Aspectul intensiv caracterizează construcția verbal-nominală nu numai cînd aceasta exprimă un sentiment, ci și cînd formulează o idee. *Este în stare de orice* nu ne dă numai ideea de « a putea », ci și ridică acțiunea la un grad înalt, în comparație cu propoziția verbală de aspect neintensiv: *Poate orice*. În același chip, exprimînd ideea negativă, construcția verbal-nominală *Nu e în stare să . . .* insuflă acțiunii un grad de minimă intensitate, pe care n-o simțim în propoziția corespunzătoare pur verbală: *Nu poate să . . .*

În strînsă legătură cu aspectul intensiv al propozițiilor verbal-nominale stă și expresivitatea lor. Cu această valoare stilistică se înfățișează atît construcțiile cristalizate — ca mai sus citata *Pe ici și-e drumul!* în locul inexpressivului *Plecă* — cît și construcțiile de sintaxă vie. Transformînd complementul propoziției verbale în subiect și dîndu-i locul de frunte, propoziția verbal-nominală îl scoate în evidență și-l impune atenției noastre. Și astfel *Avea un boi așa de gingaș!* devine *Boiul îi era așa de gingaș, încît îi venea să o bea într-o bîrdăcuță de apă* (P. Ispirescu, Ileana Simziana). La fel în: *Am întilnit tot felul de chipuri. Nici unul nu-mi era cunoscut* [în loc de: nu cunoșteam pe nici unul] (Al. Cazaban apud Sandfeld, Syn. roum. 221).

Frecventă este întrebuițarea propozițiilor verbal-nominale ca variații stilistice. Astfel, în:

Se-nțelege că vorbim nu despre părerile pe care un scriitor le emite . . . e vorba de felul cum ele sînt așternute, de puterea concepției (I. Caragiale, Notițe risipite);

scriitorul a evitat prin construcția verbal-nominală *este vorba* repetarea predicatului propoziției verbale precedente *vorbim . . .*

O fericită variație stilistică de acest fel găsim în maxima:

Ori te poartă cum și-e vorba, ori vorbește cum și-e portul (I. Zanne II 836).

Ideea de bază este contradicția dintre vorbele și faptele (purtarea) fățarnicului. Alternativa în care este pus acesta, somat să-și pună de acord vorba cu fapta, alegînd una din cele două căi, putea să fie exprimată și numai prin propoziții verbale, fără ca înțelesul frazei să sufere întrucitva și fără să se altereze chiasmul construcției: « Ori te poartă cum vorbești, ori vorbește cum te porți ». Creatorul maximei a ținut însă să-și varieze construcția în amîndoi termenii alter-

nativei, asociind în fiecare din ei, regenta pur verbală (ori te poartă . . . ori vorbește . . .) cu subordonata ei exprimată printr-o propoziție verbal-nominală (cum ți-e portul; cum ți-e vorba).

III

În sfârșit, în fiecare din aceste două grupe intermediare, găsim o întreagă gamă de nuanțe, rezultate din combinarea în diferite doze a elementului nominal cu cel verbal și din diferitele raporturi de forță dintre cele două valori.

« Marta are ochi frumoși », bunăoară, este o propoziție verbală. Nu tot verbală rămîne ea însă în « Marta are *ochii* frumoși ». A fost de ajuns să-i articulăm complementul, ca să-i insuflăm un *colorit* nominal, deoarece, de astă dată simțim că nu mai este vorba de ceea ce are Marta (ochi frumoși), ci de cum sînt ochii ei (sînt frumoși). Deși a devenit o nominal-verbală, elementul nominal nu covârșește pe cel verbal, ca de obicei în acest fel de propoziții. El reprezintă numai o fină nuanță nominală, pe care spiritul limbii o adaugă ideii verbale, făcînd-o simțită printr-o modificare, în aparență fără importanță, a construcției: articularea complementului.

Cu această mică modificare de ordin formal, dar care dă putere expresivă, construcțiile de acest tip devin un sugestiv instrument descriptiv:

De aceea, criminalul propriu-zis, luat ca tip, are brațele peste măsură de lungi și picioarele prea scurte, fruntea îngustă și turtită, occiputul tare dezvoltat (I. Caragiale, O făclie de Paște).

Iată și cazul contrar:

Toți erau cu părul, cu barba și cu mustețele pline de promoroacă (I. Creangă, Harap-Alb).

Propoziția nu este propriu-zis nominală, pentru că se simte în ea și o idee verbală (aveau părul, barba . . . pline de promoroacă), dar nu e nici verbal-nominală întru totul, deoarece elementul verbal, prea slab ca să-i poată da acest caracter, apare numai ca o nuanță.

Propozițiile de acest fel constituiesc în limba noastră o adevărată bogăție de nuanțe, pe care le poate avea uneori chiar una și aceeași construcție de bază, nominală sau verbală. Să luăm ca exemplu propozițiile construite cu *a fi gata*.

1. — În — *Ești gata? — Gata, juține Strul!* (I. Creangă, Moș Nichifor) avem o construcție nominală, de o parte cu, iar de alta fără copulativul *a fi*. Cum apare ea însă în *Grigorie Vodă era . . . sumeț și gata la răspuns* (I. Neculce, DAcR II₁ 235)? Dacă în primul citat adjectivul *gata* exprimă singur numele predicativ, dîndu-i astfel un caracter nominal, în al doilea, sintagma predicativului are în componența sa, pe lângă adjectivul *gata*, și complementul acestuia, exprimat printr-un substantiv verbal: *gata la răspuns*. Așa stînd lucrurile, propoziția nu mai rămîne numai și numai nominală, ci capătă și o notă verbală, ceea ce face

ca subiectul să fie caracterizat nu prin felul său de a fi, ca în coordonata precedentă (Grigorie Vodă era sumeț), ci prin felul său de a se manifesta: *Era gata la răspuns* «avea replica promptă».

2. — Colorit verbal poate căpăta în anumite cazuri propoziția nominală chiar și când sintagma *e gata* formează singură predicatul:

Urîtul din ce-i făcut?

Din omul care-i tăcut.

Pune-o buză peste alta

Și iată urîtu-i gata.

Jarnik-Birseanu, apud Murnu: Cele mai frumoase doine, 46.

Nominală propriu-zisă în aparență, propoziția subliniată a căpătat și o nuanță verbală, pentru că exprimă o stare sufletească (urîtul), rezultată dintr-o acțiune îndeplinită mai înainte (cînd omul «a pus o buză peste alta»). Cît de intim se leagă în construcțiile de acest fel elementul nominal cu cel verbal se vede din raportul logic care le unește: acțiunea este cauza; iar starea, efectul produs.

E tocmai ce constatăm și în subordonata din zicătoarea:

Vorbă să fie, cū tocmeala-i gata (I. Creangă, apud Zanne II, 827) căreia, în varianta «*Vorbă să fie, cū tîrg se face*» (I. Zanne, ibidem) îi corespunde o propoziție verbală atît ca înfățișare, cît și ca conținut.

De aceea, în propozițiile nominal-verbale de acest tip, numele predicativ *gata* implică întotdeauna și ideea acțiunii respective:

O vede azi, o vede mîni,

Astfel dorința-i gata [aprinsă]

M. Eminescu, Luceafărul.

3. — Elementul verbal este mai pronunțat în propoziția nominal-verbală din fraza:

să fii gata cu arcul, că să o săgetezi (P. Ispirescu, Tînerete fără bătrînețe).

Temporalitatea, care este una din cele mai caracteristice note verbale, apare acum în toată puterea ei. În propozițiile precedente, starea prezentă este privită numai în perspectiva trecutului care a provocat-o. Aici ea ne îndreaptă și în spre viitor. Întemeindu-se pe de o parte pe acțiunea trecută de «a se fi pregătit», *a fi gata* implică pe de alta și acțiunea viitoare a atacului în vederea căruia trebuie să fie gata eroul.

4. — Cu puterea ei de a da valoare temporală de viitor acțiunii verbului ce urmează, propoziția nominal-verbală *sînt gata* a ajuns să formeze un viitor perifrastic cu anumite nuanțe speciale:

iată sînt gata a-mi da viața pentru tine! (P. Ispirescu, Ileana Simziana).

Intrînd în chiar componența sintagmei predicatului, infinitivul formează cu *sînt gata* o perifrază verbală care exprimă un viitor *i m e d i a t*: « sînt gata a-mî da viața chiar acum ». Acest viitor perifrastic se formează și cînd verbul următor este la subjonctiv: « Sînt gata să fac orice pentru tine ». Păstrîndu-și numai formal individualitatea sintactică, propoziția nominal-verbală *sînt gata* și subordonata ei verbală *să fac* au căpătat laolaltă funcțiunea morfologică de viitor *imediat*, așa cum printr-un proces de morfologizare mai înaintat, propoziția verbală *am*, transformată în auxiliar și urmată de o subordonată verbală exprimată tot printr-un subjonctiv, a dat naștere uneia din perifrazele viitorului I: *am să fac*. Și tocmai pentru că procesul de morfologizare n-a mers atît de departe ca în *am să fac*, perifraza *sînt gata să fac* se prezintă cu notele sale caracteristice bine definite, în care putem descoperi cele două elemente componente, cu toată fuziunea lor. Elementul nominal se vede în valoarea de viitor *imediat*, datorită adjectivului *gata* și în nota afectivă care ne sugerează *s t a r e a s u f l e t e a s c ă* de hotărîre a vorbitorului; iar elementul verbal în *a c ț i u n e a* ce-și propune să îndeplinească, o acțiune concepută de obicei în stil mare (să-mi dau viața, să mă arunc în foc, să fac orice), ceea ce însuflă perifrizei și un aspect verbal intensiv.

5. Prezența acestor două elemente se simte și în caracterul de *i m i n e n ț ă*, cu care se colorează viitorul exprimat pe această cale, cînd ne arată că acțiunea este așteptată să se producă din clipă-n clipă:

O clipă, două, fu gata să cadă (Sandu-Aldea, DACR II⁹ 235).

Cu și mai multă putere apare uneori acest viitor iminent în descrieri:

Ochii lui erau roșii și așa de căscați că păreau gata a se spinteca (B. Delavrancea, Liniște).

Rolul pe care-l joacă în acest caz elementul nominal *gata* se vede îndeosebi din repetarea lui, cînd ne sugerează fiorii momentelor de mare cumpănă:

gata-gata să facă iar războaie și vărsări de sînge (I. Caragiale, apud Candrea, Dic. Enc. 530).

Prin contaminare cu o altă construcție de viitor iminent, *stă să cadă*, s-a născut perifraza *stă gata să cadă*, menită să întărească iminența acțiunii verbului principal:

Și apucîndu-l niște răcori reci de frică, începu a citi pe cărticica lui și înlătură oarecum groaza ce stă gata să-l cuprinză (P. Ispirescu, Voinicul cu cartea în mîină născut).

6. — Perifraza nominal-verbală de care ne ocupăm mai poate exprima și una din cele mai subtile nuanțe temporale: *viitorul în trecut*. Cazul se întîmplă la imperfect. Viitorul iminent din « *Lucefăru-i gata s-apuie* » (G. Coșbuc, Faptul zilei) este un viitor propriu-zis, deoarece, situîndu-se în fața priveliștii, poetul ne spune că apunerea lucefărului se va produce în curînd. Dar în: « *La 27 noiembrie 1877, Plevna era gata să cadă* »? Nu mai e același caz.

Pentru că ceea ce era un viitor iminent propriu-zis în ziua de 27 noiembrie, înainte de căderea fortăreței, când se putea încă zice că Plevna va cădea, a devenit un viitor în trecut la 28 noiembrie, de când căderea Plevnei este un fapt îndeplinit și de când nu se mai poate zice decât că, la 27 noiembrie, «Plevna era gata să cadă».

Alt exemplu:

Eram acum tocmai pe culmea dealurilor . . . Gata a cîrmi la dreapta, ca să coborîm în sat, aruncaî împrejurul meu o lungă și mulțumitoare privire . . .
(Al. Odobescu, Psev. XI).

Transpunîndu-se în trecut, în momentul când se afla pe culmea dealurilor, scriitorul își arată intenția de a cîrmi îndată la dreapta, ca să coboare în sat. E un fapt viitor pentru momentul acela, dar care, realizîndu-se după ce Odobescu a admirat priveliștea, și a început să coboare, a devenit trecut atît pentru povestitor, cît și pentru noi, cititorii, constituind astfel ceea ce se numește « un viitor în trecut ».

Cu o notă specială se înfățișează acest viitor iminent în trecut, când acțiunea enunțată era cît pe-aci să se realizeze, dar nu s-a realizat, împiedicată fiind de un fapt intervenit în ultimul moment:

cînd era gata a o lovi cu a doua săgeată, strigă ea [Gheonoaia]: Stăi, Făt-Frumos, că nu-ți fac nimic (P. Ispirescu, Tinerete fără bătrînețe).

Ce însemnează pentru expresivitatea limbii noastre marea putere de mlădiere a unei construcții ca cea analizată, ne-o arată poetul popular care a creat cu ajutorul ei, magistrala imagine din versurile:

*Că e viața o nălucă,
Călător gata de ducă.*

G. Dem. Teodorescu, P. pop. 330.